

the Research
Institute for Islamic Culture and Thought

Zehn

Vol.27 / No.106 / Summer 2026

Home Page: zehn.iict.ac.ir

Print ISSN: 1735-0743

A Neuro-Philosophical Analysis of Damasio's Narrative Identity in Relation to Theories of Narrative Identity

Zeynab ArabMistani¹

1. PhD Graduate, Department of Philosophy, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

E-mail: zeanab.arab@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 2025/07/15
Received in revised form 2026/06/06
Accepted 2026/03/17
Published online 2026/06/23

Keywords:
Narrative identity, Antonio Damasio, prefrontal cortex, philosophy of mind, psychological continuity, episodic memory, embodiment.

ABSTRACT

Narrative identity is a fundamental concept at the intersection of philosophy of mind, phenomenology, and neuroscience, the explanation of which requires simultaneous attention to biological mechanisms and the interpretive dimensions of human experience. The present study, focusing on a neurophilosophical analysis of narrative identity in Antonio Damasio's theory, seeks to examine the formation of narrative identity in relation to the concept of the autobiographical self and to clarify its relation to several major philosophical theories of personal identity. In this regard, Damasio's account of the roles of core consciousness, extended consciousness, and the neural mechanisms involved in the integration of memory and experience is comparatively examined alongside the views of Paul Ricoeur, Derek Parfit, John Locke, and Maurice Merleau-Ponty concerning narrative, psychological continuity, memory, and embodiment. The study adopts an analytical-comparative and interdisciplinary approach that integrates conceptual analysis of philosophical texts with findings from neuroscience, thereby enabling an assessment of the explanatory capacities and limitations of neurobiological accounts of narrative identity. The findings indicate that although Damasio's theory provides a robust neurobiological explanation of the formation of narrative identity and exhibits significant convergence with certain philosophical approaches, it encounters limitations in fully accounting for the subjective, embodied, social, and cultural dimensions of identity. Accordingly, narrative identity cannot be reduced solely to neural processes; rather, it should be understood as a multilayered phenomenon and an existential project that emerges through the interaction of neurobiological processes, lived experience, memory, narrative construction, and socio-cultural contexts. The article therefore proposes an integrative framework that contributes to a more comprehensive understanding of narrative identity and helps address an existing gap in the domestic scholarship on this topic.

Cite this article: ArabMistani, Z. (2026). A Neuro-Philosophical Analysis of Damasio's Narrative Identity in Relation to Theories of Narrative Identity, *Zehn*, 27 (2), 57-85.

<https://doi.org/10.22034/zehn.2026.2065960.2130>

©The Author(s). **Publisher:** Research Institute for Islamic Culture and Thought

DOI: <https://doi.org/10.22034/zehn.2026.2065960.2130>

Extended Abstract

Introduction

Narrative identity, as a key concept at the intersection of philosophy of mind and neuroscience, offers a framework for understanding how a unified sense of personal identity emerges through memory-based and experience-based narratives. This interdisciplinary study analyzes narrative identity within Antonio Damasio's neuroscientific framework (2010) and compares it with narrative theories of identity in the philosophy of mind, including the views of Paul Ricoeur (1992), Derek Parfit (1984), John Locke (1690/1975), and the phenomenological perspective of Maurice Merleau-Ponty. The main objective is to examine the compatibility of Damasio's neuroscientific explanations with philosophical theories, to elucidate the qualitative aspects of identity such as lived experience and embodiment, and to highlight the role of social and cultural factors. The central research questions are: How does narrative identity form from Damasio's neuroscientific perspective? Is this view compatible with the aforementioned philosophical theories? Can neuroscientific accounts fully explain the narrative, semantic, and qualitative nature of identity? This study addresses a significant research gap in the Iranian literature, which has largely focused on clinical and behavioral aspects of executive functions and has paid less attention to the interdisciplinary concept of narrative identity.

58

Methods

This research adopts a qualitative, comparative, and interdisciplinary approach to examine narrative identity through textual analysis and critical comparison of key primary sources: Damasio's neuroscientific works, the philosophical texts of Ricoeur, Parfit, Locke, and Merleau-Ponty, along with relevant neuroimaging and neuropsychological studies (e.g., Northoff & Bermpohl, 2004). Sources were selected for their central role in the discourse on narrative identity. The analysis identifies convergences in memory, temporal continuity, and narrative construction, and divergences in the reductionist limits of qualia, embodiment, and socio-cultural embeddedness. Using a phenomenological and non-reductionist lens, the study critiques the qualitative and subjective dimensions of identity and proposes an integrative theoretical framework that combines neurobiological findings with philosophical insights. The study relies entirely on secondary analysis and interpretive synthesis of existing literature.

Results

The findings demonstrate that Damasio's concept of the "Autobiographical Self" arises from the dynamic interaction between core consciousness—linked to the proto-self and subcortical structures such as the thalamus—and

extended consciousness. This process is grounded in the neural integration of episodic and semantic memories, primarily involving the prefrontal cortex, hippocampus, and amygdala. The default mode network plays a central role in organizing these memory fragments into coherent autobiographical narratives, thereby fostering a continuous sense of personal identity across time. This neuroscientific model exhibits strong convergences with major philosophical theories: it aligns with John Locke's emphasis on memory as the foundation of continuity of consciousness, with Derek Parfit's notion of psychological continuity and overlapping mental states, and with Paul Ricoeur's framework of narrative emplotment together with the distinction between *idem* (sameness) and *ipse* (selfhood) identity. Supporting neuroimaging evidence reinforces these theoretical alignments.

Nevertheless, the analysis reveals notable limitations in Damasio's framework. It falls short in adequately accounting for lived experience and embodiment as conceptualized by Merleau-Ponty, the irreducibility of qualia and subjective qualities highlighted by Nagel and Chalmers, and the significant influence of socio-cultural contexts—particularly in collectivist societies such as Iran. In response, the proposed integrative framework conceptualizes narrative identity as a multi-layered phenomenon emerging at the intersection of neural mechanisms, existential narratives, embodiment, and intersubjective interactions. This approach underscores that personal identity cannot be fully reduced to neural correlates alone and necessitates a broader, non-reductionist perspective.

Conclusion

This study, through its interdisciplinary approach, presents a novel integrative theoretical framework that links neuroscience and philosophy of mind to achieve a deeper understanding of narrative identity. While Damasio's account powerfully illuminates the biological substrates of narrative self-construction and provides valuable insights, a comprehensive explanation of identity requires moving beyond neuro-reductionism and integrating qualitative, subjective, embodied, and cultural dimensions. This research not only fills a notable gap in Persian scholarly literature but also establishes a foundation for constructive dialogue between the neurosciences and phenomenological and narrative philosophical traditions. The proposed framework redefines identity as a dynamic, becoming, and multidimensional process that derives meaning at the intersection of brain, body, narrative, and the social world. Ultimately, the study underscores the need for future research employing approaches such as neurophenomenology and empirical cross-cultural studies to test and refine this integrative model, thereby enriching our understanding of the complexities of human existence.

تحلیل عصب فلسفی هویت روایی داماسیو در پیوند با نظریه‌های روایی هویت

زینب عرب‌میستانی^۱

۱. دانش‌آموخته دکتری، گروه فلسفه، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.

E-mail: zeanab.arab@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۴/۲۴

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۵/۰۳/۱۶

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۱۲/۲۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۴/۰۲

واژگان کلیدی:

هویت روایی، آنتونیو داماسیو،

کورتکس پیش‌پیشانی، فلسفه

ذهن، تداوم روانی، حافظه

اپیزودیک، بدن‌مندی.

هویت روایی یکی از مفاهیم بنیادین در تلاقی فلسفه ذهن، پدیدارشناسی و علوم اعصاب است که تبیین آن مستلزم توجه هم‌زمان به سازوکارهای زیستی و ابعاد تفسیری تجربه انسانی است. پژوهش حاضر با تمرکز بر تحلیل عصب فلسفی هویت روایی در نظریه آنتونیو داماسیو، می‌کوشد نحوه تکوین هویت روایی را در پیوند با مفهوم خودزندگی‌نامه‌ای بررسی کرده و نسبت آن را با برخی از مهم‌ترین نظریه‌های فلسفی هویت تبیین کند. در این راستا، دیدگاه داماسیو درباره نقش آگاهی هسته‌ای، آگاهی گسترده و سازوکارهای عصبی درگیر در یکپارچه‌سازی حافظه و تجربه، با آرای پل ریکور، درک پارفیت، جان لاک و مرلو-پونتی در باب روایت، تداوم روانی، حافظه و بدن‌مندی مقایسه شده است. روش پژوهش، تحلیلی-تطبیقی و میان‌رشته‌ای است و با تلفیق تحلیل مفهومی متون فلسفی و یافته‌های عصب‌شناختی، امکان ارزیابی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های تبیین عصب‌محور هویت روایی را فراهم می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نظریه داماسیو، به‌رغم توانمندی در توضیح زیست‌عصبی شکل‌گیری هویت روایی و همگرایی قابل توجه با برخی رویکردهای فلسفی، در تبیین کامل ابعاد سوژکتیو، بدن‌مند، اجتماعی و فرهنگی هویت با محدودیت‌هایی مواجه است. بر این اساس هویت روایی را نمی‌توان صرفاً به فرایندهای عصبی فروکاست، بلکه باید آن را پدیده‌ای چندلایه و پروژه‌ای وجودی دانست که در پیوند میان زیست‌شناسی، تجربه زیسته، حافظه، روایت و بستر اجتماعی-فرهنگی معنا می‌یابد. از این‌رو مقاله حاضر با پیشنهاد چارچوبی تلفیقی، گامی در جهت فهم جامع‌تر هویت روایی و پرکردن خلأ موجود در پژوهش‌های داخلی این حوزه برمی‌دارد.

استاد: عرب‌میستانی، زینب (۱۴۰۵). تحلیل عصب‌فلسفی هویت روایی داماسیو در پیوند با نظریه‌های روایی هویت، ذهن، ۲۷ (۲)، ۸۵-۵۷.

<https://doi.org/10.22034/zehn.2026.2065960.2130>

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

© نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22034/zehn.2026.2065960.2130>

مقدمه

هویت روایی، به عنوان مفهومی کلیدی در تقاطع فلسفه ذهن و عصب‌شناسی، چارچوبی برای فهم چگونگی شکل‌گیری حس یکپارچه هویت فردی از طریق روایت‌های مبتنی بر خاطرات و تجارب ارائه می‌دهد. این مفهوم که در هم‌افزایی علوم شناختی و پرسش‌های فلسفی قرار دارد، به بررسی نحوه سازمان‌دهی تجارب زندگی در قالب روایت‌هایی می‌پردازد که تداوم هویت شخصی را در طول زمان ممکن می‌سازند. آنتونیو داماسیو در کتاب *خویش‌نشدن به ذهن می‌آید* (۲۰۱۰) هویت روایی (Autobiographical Self) را نتیجه تعامل آگاهی هسته‌ای (Core Consciousness) و آگاهی گسترده (Extended Consciousness) معرفی می‌کند که از پردازش عصبی خاطرات در نواحی مغزی مانند کورتکس پیش‌پیشانی شکل می‌گیرد. این دیدگاه عصب‌شناختی زمینه‌ای برای پیوند با نظریه‌های روایی هویت در فلسفه، مانند آرای پل ریکور (۱۹۹۲)، درک پارفیت (۱۹۸۴) و جان لاک (۱۶۹۰/۱۹۷۵)، فراهم می‌کند که هویت را به عنوان روایتی منسجم یا تداوم روانی مبتنی بر حافظه تعریف می‌کنند. با این حال پرسش‌هایی درباره سازگاری توضیحات عصب‌شناختی داماسیو با این نظریه‌های فلسفی، توانایی آن‌ها در تبیین جنبه‌های کیفی هویت مانند تجربه زیسته و بدن‌مندی و نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در شکل‌گیری روایت‌های هویتی مطرح است.

هدف این پژوهش، تحلیل میان‌رشته‌ای هویت روایی در چارچوب نظریه عصب‌شناختی داماسیو و مقایسه آن با نظریه‌های روایی هویت در فلسفه ذهن است. پرسش‌های محوری پژوهش عبارت‌اند از هویت روایی از منظر عصب‌شناختی داماسیو چگونه شکل می‌گیرد؟ آیا این دیدگاه با نظریه‌های روایی هویت، مانند آرای ریکور، پارفیت و لاک سازگار است؟ و آیا توضیحات عصب‌شناختی می‌توانند ماهیت روایی، معنایی و کیفی هویت را به طور کامل تبیین کنند؟

تحقیقات عصب‌روان‌شناختی در ادبیات پژوهشی داخلی عمدتاً بر بررسی تأثیر کارکردهای اجرایی مغز، مانند حافظه کاری، انعطاف‌پذیری شناختی، توجه انتخابی و روانی کلامی، بر جنبه‌های رفتاری، شناختی و هیجانی متمرکز بوده‌اند. برای نمونه مدنی‌فرد و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی کارکردهای عصب‌شناختی اجرایی در افراد نوازنده و غیرنوازنده» نشان دادند که تمرین موسیقی می‌تواند انعطاف‌پذیری شناختی و عملکرد اجرایی را بهبود بخشد. نجار و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای نیمه‌آزمایشی با عنوان «اثر بخشی توان بخشی عصب‌روان‌شناختی کارکردهای اجرایی بر حافظه دانش‌آموزان» تأیید کردند که مداخلات عصب‌روان‌شناختی به بهبود حافظه شنیداری و دیداری دانش‌آموزان کمک می‌کند. نجاتی (۱۳۸۹) در پژوهش دیگری با عنوان

«کارکردهای شناختی-اجرایی قطعه پیشانی مغز در سالمندان» نقش عوامل دموگرافیک مانند سن و تحصیلات را در زوال کارکردهای پیشانی مغز بررسی کرد. همچنین قرایی‌پور و همکاران (۱۳۸۵) در مطالعه‌ای با عنوان «کارکردهای عصب‌روان‌شناختی در اقدام‌کنندگان به خودکشی مبتلا به اختلال افسردگی اساسی» کاستی‌های اجرایی و توجهی را به‌عنوان عوامل خطر خودکشی در بیماران افسرده شناسایی کردند. این مطالعات که اغلب از ابزارهای استاندارد مانند آزمون‌های وکسلر، استروپ و ویسکانسین استفاده می‌کنند، بر جنبه‌های بالینی و کاربردی تأکید دارند. هرچند این پژوهش‌ها به کارکردهای شناختی مانند حافظه و توجه پرداخته‌اند که می‌توانند به‌صورت غیرمستقیم در فرایندهای شکل‌گیری یا تغییر هویت نقش داشته باشند، اما هیچ‌یک به‌طور مستقیم به مفهوم هویت یا چگونگی شکل‌گیری روایت‌های هویتی توجه نکرده‌اند و صرفاً بر جنبه‌های رفتاری و شناختی در گروه‌های خاص مانند نوازندگان، دانش‌آموزان، سالمندان و بیماران متمرکز بوده‌اند. تاکنون هیچ پژوهش داخلی به‌طور مستقیم به تأثیرات عصب‌شناختی بر شکل‌گیری هویت انسان به‌صورت کلی نپرداخته است. این خلأ پژوهشی در پژوهش‌های داخلی کاملاً مشهود است؛ زیرا مطالعات موجود به تحلیل بالینی و رفتاری کارکردهای اجرایی محدود مانده‌اند و به هویت روایی (به‌ویژه از منظر میان‌رشته‌ای و با تأکید بر دیدگاه داماسیو)، توجهی نشان نداده‌اند. ازاین‌رو این پژوهش با تحلیل عصب فلسفی هویت روایی داماسیو و مقایسه آن با نظریه‌های فلسفی، تلاش می‌کند تا گامی در جهت پرکردن این شکاف بردارد. این مطالعه از رویکردی تطبیقی و میان‌رشته‌ای استفاده می‌کند که تحلیل متون فلسفی را با یافته‌های عصب‌شناختی ترکیب می‌کند. منابع براساس نقش محوری آن‌ها در گفتمان هویت روایی انتخاب شده‌اند: داماسیو به‌دلیل چارچوب عصب‌شناختی، ریکور به‌دلیل تمایز هویت مشابهت و خودی، پارفیت به‌دلیل بازتعریف تداوم روانی، لاک به‌دلیل نظریه حافظه‌محور و مرلوپونتی به‌دلیل تأکید بر بدن‌مندی به‌عنوان بستر تجربه زیسته. مطالعات عصب‌شناختی مانند نورثوف و برمپول (۲۰۰۴) و لوب و همکاران (۲۰۱۱) نیز به‌دلیل شواهد معتبر درباره نقش کورتکس پیش‌پیشانی و هیپوکامپ در روایت‌های هویتی برگزیده شدند. این رویکرد امکان بررسی همگرایی‌ها و واگرایی‌های میان عصب‌شناسی و فلسفه ذهن را فراهم می‌کند و چارچوبی یکپارچه برای فهم هویت روایی ارائه می‌دهد که زیست‌شناسی، تجربه زیسته و زمینه‌های فرهنگی را ادغام می‌کند.

۱. آگاهی و سازوکارهای عصبی: بنیان‌های زیستی هویت روایی

آنتونیو داماسیو در چارچوب عصب‌شناختی خود، هویت روایی (Autobiographical Self) را

به‌عنوان مفهومی محوری برای تبیین خودآگاهی و تداوم هویت فردی در گذر زمان معرفی می‌کند. این مفهوم که از درهم‌تنیدگی سازوکارهای عصبی و روایت‌های شخصی شکل می‌گیرد، نه تنها به‌عنوان پلی میان عصب‌شناسی و فلسفه ذهن عمل می‌کند، بلکه پرسش‌های بنیادی درباره چیستی هویت و نحوه پیوستگی آن را در تقاطع علم و تأمل فلسفی قرار می‌دهد. هویت روایی در دیدگاه داماسیو، فراتر از یک سازه زیستی، فرایندی پویا است که از طریق بازسازی مداوم روایت‌های زندگی، هویت را در مواجهه با تغییرات زمانی و محیطی حفظ می‌کند. این بخش در دو زیربخش بررسی می‌شود: نخست، مبانی آگاهی و سازوکارهای عصبی که زیربنای شکل‌گیری خودآگاهی و امکان روایت‌سازی هویتی را فراهم می‌کنند و دوم فرایند روایت‌سازی که هویت را به‌عنوان یک سازه عصبی-روایی در بستر زمان تثبیت و بازتعریف می‌کند. شواهد عصب‌شناختی، به‌ویژه نقش کورتکس پیش‌پیشانی و تعامل آن با هیپوکامپ و آمیگدال، تحلیل می‌شوند تا ریشه‌های زیستی هویت روایی روشن شود.

۱-۱. آگاهی هسته‌ای و گسترده: زیرساخت‌های عصبی شکل‌گیری خود روایی

داماسیو در خویشتن به ذهن می‌آید هویت روایی را نتیجه تعامل دو سطح متمایز آگاهی معرفی می‌کند: آگاهی هسته‌ای (Core Consciousness) و آگاهی گسترده (Extended Consciousness). آگاهی هسته‌ای به‌عنوان لایه ابتدایی خودآگاهی، از بازنمایی‌های لحظه‌ای حالات بدن و محرک‌های محیطی شکل می‌گیرد و حس خودابتدایی (Proto-Self) را پدید می‌آورد (Damasio, 2010, p. 190). این نوع آگاهی که به لحظه حال محدود است، مانند یک جرقه زیستی عمل می‌کند که ارگانیسم را قادر می‌سازد تا به‌صورت فوری به تغییرات محیطی پاسخ دهد. وابستگی این آگاهی به ساختارهای مغزی مانند تالاموس (Thalamus) و نواحی زیرقشری (Subcortical regions) که اطلاعات حسی و عاطفی را یکپارچه می‌کنند، نشان‌دهنده ریشه‌های زیستی عمیق آن است (Damasio, 2010, p. 194). بااین حال، این ساختارها تنها پایه‌ای برای خودآگاهی ابتدایی فراهم می‌کنند و به دلیل فقدان بُعد زمانی، آگاهی هسته‌ای نمی‌تواند حس پیوستگی هویتی را در طول زمان ایجاد کند. این محدودیت آگاهی هسته‌ای را به یک زیرساخت بنیادین تبدیل می‌کند که بستری برای ظهور آگاهی گسترده و روایت‌های هویتی فراهم می‌آورد.

آگاهی گسترده، لایه‌ای پیچیده‌تر و متمایز است که با بهره‌گیری از حافظه و فرایندهای شناختی بالاتر، خودآگاهی را در امتداد محور زمان گسترش می‌دهد (Damasio, 2010, p. 202). این

آگاهی که به‌ویژه در انسان‌ها و برخی گونه‌های با ظرفیت شناختی بالا دیده می‌شود، به فرد امکان می‌دهد تا با بازسازی تجارب گذشته و تصور آینده، حس تداوم هویتی را بسازد. کورتکس پیش‌پیشانی (Prefrontal cortex)، به‌ویژه نواحی پیش‌پیشانی میانی، در این فرایند نقشی محوری ایفا می‌کند؛ زیرا به‌عنوان مرکزی برای سازمان‌دهی خاطرات و تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر هویت عمل می‌کند (Northoff & Bermpohl, 2004, p. 103). تعامل این ناحیه با هیپوکامپ (Hippocampus) که مسئول پردازش و ذخیره‌سازی حافظه اپیزودیک است و آمیگدال (Amygdala) که احساسات مرتبط با خاطرات را تنظیم می‌کند، به یکپارچگی روایت‌های هویتی می‌انجامد (Phelps & LeDoux, 2005, p. 175). پژوهش آیکن باوم و کوهن نشان می‌دهد که هیپوکامپ با ترتیب‌دهی خاطرات اپیزودیک در توالی‌های زمانی، مانند یک کارگردان روایی، روایت‌های منسجم زندگی را شکل می‌دهد، درحالی‌که آمیگدال با افزودن رنگ عاطفی به این خاطرات، آن‌ها را از نظر احساسی معنادار و برای هویت حیاتی می‌سازد (Eichenbaum & Cohen, 2008, p. 287). مطالعات تصویربرداری مغزی، مانند کار باکتر و همکاران، نقش شبکه حالت پیش‌فرض، شامل کورتکس پیش‌پیشانی و هیپوکامپ را در پردازش روایت‌های خودزندگی‌نامه‌ای تأیید می‌کنند؛ شبکه‌ای که مانند یک بوم عصبی، خاطرات پراکنده را به تابلویی منسجم از هویت تبدیل می‌کند (Buckner et al., 2008).

این سازوکارهای عصبی، هویت روایی را به‌عنوان یک سازه زیستی-روایی معرفی می‌کنند که از تعامل پویای آگاهی و فرایندهای مغزی سرچشمه می‌گیرد. بااین حال تأکید بیش از حد بر کورتکس پیش‌پیشانی، به‌عنوان محور اصلی این فرایند، ممکن است پیچیدگی تعاملات شبکه‌ای مغز را ساده‌سازی کند. هویت روایی نه محصول یک ناحیه منفرد، بلکه نتیجه همکاری گسترده‌ای میان نواحی مغزی، از جمله هیپوکامپ و آمیگدال است که هرکدام لایه‌ای به روایت هویتی می‌افزایند.

۱-۲. بازآفرینی هویت در بستر زمان: نقش حافظه و کورتکس پیش‌پیشانی در روایت‌سازی

هویت روایی در نظریه داماسیو، محصول نهایی آگاهی گسترده است که از یکپارچگی عصبی خاطرات اپیزودیک (Episodic Memory) و معنایی (Semantic Memory) در کورتکس پیش‌پیشانی پدید می‌آید. این سازه عصبی-روایی، هویت شخصی را از طریق سازمان‌دهی روایت‌های زندگی تعریف می‌کند؛ روایت‌هایی که نه تنها بازتاب‌دهنده گذشته‌اند، بلکه در تعامل

مداوم با محیط و بازسازی پویا، تداوم هویت را در برابر تغییرات زمانی و شخصی تضمین می‌کنند (Damasio, 2010, pp. 210–213). همان‌طور که توضیح داده شد، هیپوکامپ و آمیگدال با همکاری کورتکس پیش‌پیشانی، زمینه را برای این عملکرد یکپارچه‌کننده فراهم می‌کنند. پژوهش مکوایر و همکاران نشان می‌دهد که هیپوکامپ، با ایجاد ارتباطات میان خاطرات اپیزودیک، تاروپود روایت‌های منسجم را می‌بافد؛ فرایندی که برای حس پیوستگی، هویتی بنیادین است (Maguire et al., 2016, p. 432).

همان‌طور که در زیرساخت‌های عصبی (۱-۱) توضیح داده شد، کورتکس پیش‌پیشانی به‌عنوان مرکز یکپارچگی اطلاعات حافظه، تصمیم‌گیری و تنظیم عاطفی عمل می‌کند. پژوهش لوب و همکاران (۲۰۱۱) نشان می‌دهد که این ناحیه، مانند یک کارگردان عصبی، در پردازش روایت‌های خودزندگی‌نامه‌ای و ایجاد حس تداوم هویت دخیل است؛ برای نمونه هنگامی که فردی خاطره‌ای از یک تجربه عاطفی مانند یک سفر خانوادگی یا موفقیت تحصیلی را بازسازی می‌کند، کورتکس پیش‌پیشانی با هماهنگی ورودی‌های هیپوکامپ (محتوای رویداد) و آمیگدال (وزن عاطفی) یک روایت یکپارچه می‌سازد که نه تنها گذشته را بازنمایی می‌کند، بلکه به تصمیم‌گیری‌های آینده، مانند انتخاب مسیر حرفه‌ای جهت می‌دهد. مطالعات تصویربرداری مغزی مانند کار گاس و همکاران نشان می‌دهند که شبکه حالت پیش‌فرض، شامل کورتکس پیش‌پیشانی، در شبیه‌سازی ذهنی آینده نیز نقش دارد و به فرد امکان می‌دهد تا سناریوهای احتمالی زندگی را در قالب روایت‌های هویتی پیش‌بینی کند (Gusnard et al., 2001, p. 4259). این فرایند هویت را به‌عنوان یک سازه پویا معرفی می‌کند که نه تنها به گذشته متکی است، بلکه با پیش‌بینی آینده، تداوم خود را بازسازی می‌کند.

این فرایند روایت‌سازی، هویت را به‌عنوان یک سازه دینامیک و در حال تحول معرفی می‌کند که در بستر زمان بازآفرینی می‌شود. شکتز و همکاران استدلال می‌کنند که شبکه‌ای از نواحی مغزی، شامل کورتکس پیش‌پیشانی و هیپوکامپ، در بازسازی روایت‌های خودزندگی‌نامه‌ای نقش دارند، شبکه‌ای که هویت را از یک مفهوم ثابت به یک فرایند سیال و مداوم تبدیل می‌کند (Schacter et al., 2017).

در خلال این بررسی با تفسیر و استدلال گسترده‌تر، محدودیت‌های رویکرد عصب‌شناختی در تبیین ابعاد کیفی و زمینه‌مند هویت، مانند تجربه زیسته، بدن‌مندی و تأثیرات اجتماعی و فرهنگی مورد توجه قرار می‌گیرد، تا چارچوبی عمیق‌تر برای فهم هویت در فلسفه ذهن ارائه شود. تقلیل هویت به سازوکارهای عصبی، خطر نادیده‌گرفتن ابعاد کیفی آن را به همراه دارد. هویت، بیش از

یک محصول زیستی، در تجربه زیسته فرد ریشه دارد؛ تجربه‌ای که از تعامل بدن با جهان، از حس حضور در لحظه تا تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرد. فلسفه پدیدارشناختی به‌عنوان سنتی فلسفی، تجربه و آگاهی را از منظر اول‌شخص بررسی می‌کند و بر چگونگی مواجهه سوژکتیو با جهان از طریق بدن تأکید دارد. موریس مرلوپونتی در پدیدارشناسی ادراک، مفهوم «بدن‌مندی» را به‌عنوان محور این دیدگاه معرفی می‌کند و استدلال می‌کند که بدن نه تنها یک جسم زیستی، بلکه واسطه فعال ادراک و حضور در «زیست‌جهان» (Lebenswelt)، یعنی قلمروی پیش‌تأملی تعاملات حسی و عملی روزمره است. این بدن‌مندی، خودآگاهی پیش‌تأملی را ممکن می‌سازد؛ مانند هماهنگی ناخودآگاه اعضای بدن در حین راه رفتن، که حس خود را پیش از هر روایت یا تأمل صریحی بنیان می‌نهد (Merleau-Ponty, 2012, p. 147). هویت در این معنا، نه تنها در مغز ساخته می‌شود، بلکه در جهانی از روابط، معانی و تجارب زیسته احساس می‌شود؛ جهانی که چارچوب عصب‌شناختی داماسیو تنها بخشی از آن را روشن می‌کند و بُعد تعاملات انسانی و معانی مشترک در آن کم‌رنگ باقی می‌ماند. هویت روایی در این چشم‌انداز، فراتر از صرف سازمان‌دهی عصبی خاطرات قرار می‌گیرد و در بستر تجربه زیسته‌ای ریشه می‌دواند که از تعاملات اجتماعی، زمینه‌های فرهنگی و حضور بدن‌مند انسان در جهان شکل می‌گیرد. این تجربه‌ها در روایت‌های هویتی به‌صورت حس پیوستگی سوژکتیو و معنای شخصی زندگی متجلی می‌شوند و از این رو نمی‌توان آن‌ها را به مجموعه‌ای از فعالیت‌های عصبی فروکاست. بر این اساس فهم هویت مستلزم اتخاذ چارچوبی میان‌رشته‌ای است که یافته‌های زیست‌شناختی را با تحلیل‌های پدیدارشناختی و روایی پیوند دهد و هویت را به مثابه پدیده‌ای چندبعدی در نظر گیرد که در تقاطع بدن، ذهن و جهان معنا دار انسانی شکل می‌گیرد.

۳-۱. چالش‌های رویکرد عصب‌شناختی در تبیین ابعاد کیفی هویت

چارچوب عصب‌شناختی آنتونیو داماسیو، با وجود ارائه تبیینی استوار از سازوکارهای زیستی هویت روایی، در پرداختن به ابعاد کیفی و زمینه‌مند هویت، مانند تجربه زیسته و بدن‌مندی، با محدودیت‌هایی مواجه است. فلسفه پدیدارشناختی، به‌ویژه دیدگاه موریس مرلوپونتی، هویت را در بدن‌مندی ریشه‌دار می‌داند، جایی که بدن نه تنها یک جسم زیستی، بلکه واسطه‌ای فعال برای ادراک و حضور در جهان است؛ برای مثال تجربه‌های بدنی مانند راه رفتن یا تعامل با محیط، حس پیش‌تأملی پیوستگی را شکل می‌دهند که پیش از پردازش‌های شناختی کورتکس پیش‌پیشانی عمل می‌کند. این بُعد بدن‌مند که در تغییرات جسمانی مانند پیری یا بیماری‌های مزمن آشکار می‌شود،

در مدل داماسیو کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ زیرا این مدل بر یکپارچگی عصبی خاطرات تمرکز دارد و تعامل پویای بدن با جهان را به حاشیه می‌راند.

دومین چالش، ناتوانی رویکرد عصب‌شناختی در تبیین کیفیت‌های سوژکتیو هویت، یا کوالیا (Qualia) است. کوالیا به تجربیات کیفی آگاهی مانند حس درد یا ادراک یک رنگ اشاره دارد که به دلیل بیان ناپذیری و شخصی بودن، از توضیحات عینی علوم شناختی فراتر می‌روند (Chalmers, 1996؛ Nagel, 1974). در این راستا جان سرل نیز با تأکید بر «آگاهی پدیداری» بر این باور است که هر تجربه ذهنی، فارغ از محتوای ادراکی، واجد کیفیتی ذاتی است که امکان تجربه را برای فاعل آگاه فراهم می‌کند. او برخلاف رویکردهای صرفاً بازنمایی‌گرا، این جنبه کیفی را جوهر تمایز آگاهی انسانی می‌داند و معتقد است که حذف آن از تحلیل، موجب ناتوانی در تبیین شکاف میان حالت‌های مادی و تجربه‌های ذهنی می‌شود (کثیرلو، ۱۴۰۴، ص ۱۸۲). نگل استدلال می‌کند که حس سوژکتیو «چگونه بودن» به فرایندهای عصبی قابل تقلیل نیست و چالمرز با طرح «مسئله دشوار» آگاهی، محدودیت تبیین چگونگی ظهور این تجربیات از فعالیت‌های نرونی را برجسته می‌کند. چارچوب داماسیو اگرچه در شناسایی همبستگی‌های عصبی آگاهی توانمند است، نمی‌تواند معنای پدیداری و حس یکپارچگی هویتی را که در تجربه اول‌شخص ریشه دارد، به طور کامل توضیح دهد.

سومین محدودیت کم‌توجهی مدل داماسیو به نقش زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی در شکل‌گیری هویت روایی است. برخلاف تأکید پل ریکور (۱۹۹۲) بر روایت‌های بیناسوژکتیو که در تعاملات اجتماعی و هنجارهای فرهنگی بافته می‌شوند، داماسیو عمدتاً بر فرایندهای درونی و عصبی تمرکز دارد. برای مثال در جوامع جمع‌گرا مانند ایران، هویت اغلب از طریق نقش‌های خانوادگی و اجتماعی تعریف می‌شود که پژوهش‌های عصب‌شناسی فرهنگی (Han & Northoff, 2007) نشان می‌دهند فعالیت عصبی در کورتکس پیش‌پیشانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این محدودیت‌ها ضرورت یکپارچه‌سازی بینش‌های عصب‌شناختی با دیدگاه‌های پدیدارشناختی و روایی را برجسته می‌کنند. این چالش‌ها در بخش ۴ با تحلیل‌های میان‌رشته‌ای و تلفیق دیدگاه‌های فلسفی و زیستی عمیق‌تر بررسی می‌شوند.

۲. هویت روایی در آینه فلسفه و زیست: از داستان‌سرایی وجودی تا سازوکارهای عصبی

نظریه‌های روایی هویت در فلسفه ذهن، هویت شخصی را نه به عنوان جوهره‌ای ثابت یا ذات

متافیزیکی، بلکه به مثابه فرایندی پویا و روایی بازتعریف می‌کنند که از طریق سازمان‌دهی تجارب زندگی در قالب روایت‌های منسجم یا ارتباطات روانی شکل می‌گیرد. این دیدگاه‌ها، که در آثار پل ریکور، درک پارفیت و جان لاک برجسته‌اند، هویت را به عنوان پروژه‌ای روایی می‌بینند که در تقاطع حافظه، آگاهی و داستان‌سرایی در بستر زمان و تعاملات انسانی تداوم می‌یابد. این بخش با بررسی چارچوب‌های فلسفی این نظریه‌ها، آن‌ها را با مفهوم هویت روایی آنتونیو داماسیو مقایسه می‌کند تا نشان دهد چگونه رویکرد عصب‌شناختی او با تأکید بر نقش کورتکس پیش‌پیشانی، این نظریه‌ها را با شواهد زیستی غنی می‌کند. با این حال از طریق تفسیر و تحلیل ادغام‌شده، محدودیت‌های رویکرد عصب‌شناختی در تبیین ابعاد کیفی، سوژکتیو و زمینه‌مند هویت، مانند تجربه زیسته و نقش فرهنگ، بررسی می‌شود.

۲-۱. هویت به مثابه بافت روایی: داستان‌سرایی وجودی و پیوستگی روانی در بستر زمان

پل ریکور در کتاب خود به مثابه دیگری (۱۹۹۲) مفهوم هویت روایی را از طریق تمایز میان دو نوع هویت تبیین می‌کند: هویت مشابهت (Idem Identity) و هویت خودی (Ipsé Identity). هویت مشابهت به تداوم مادی یا ساختاری فرد اشاره دارد؛ مانند ویژگی‌های فیزیکی یا ژنتیکی که یک فرد را در طول زمان به عنوان «همان» شخص شناسایی می‌کنند. برای مثال بدن یک فرد یا DNA او ممکن است به عنوان نشانه‌های هویت مشابهت در نظر گرفته شوند. در مقابل، هویت خودی به حس پیوستگی درونی و خودآگاهی فرد وابسته است که از طریق روایت‌سازی تجارب زندگی شکل می‌گیرد. به بیان ساده هویت خودی مانند داستانی است که فرد درباره زندگی خود می‌سازد و بازگو می‌کند، حتی اگر بدن یا شرایط زندگی‌اش تغییر کند. برای مثال فردی که پس از یک تصادف حافظه خود را از دست داده است، ممکن است همچنان از طریق روایت‌های جدید یا تعامل با دیگران حس پیوستگی خود را حفظ کند.

ریکور این فرایند روایت‌سازی را داستان‌سرایی (Narrative Emplotment) می‌نامد که در آن تجارب پراکنده زندگی، مانند خاطرات کودکی، روابط عاطفی، یا انتخاب‌های حرفه‌ای، به صورت یک داستان منسجم سازمان‌دهی می‌شوند. این داستان‌سرایی نه تنها به حافظه وابسته است، بلکه در بستر تعاملات اجتماعی و فرهنگی رخ می‌دهد. برای مثال در یک فرهنگ جمع‌گرا مانند فرهنگ ایرانی، داستان هویت یک فرد ممکن است با تأکید بر روابط خانوادگی و وظایف اجتماعی شکل گیرد، در حالی که در یک فرهنگ فردگرا، مانند فرهنگ غربی، ممکن است بر

استقلال و دستاوردهای شخصی تمرکز داشته باشد. این فرایند هویت را به پروژه‌ای اخلاقی و بیناسوبژکتیو تبدیل می‌کند؛ زیرا فرد در گفتگو با دیگران (مانند خانواده، دوستان، یا جامعه) داستان خود را بازگو و بازآفرینی می‌کند (Ricoeur, 1992, p. 52). این دیدگاه ریکور هویت را از قلمرو متافیزیک سنتی (مانند مفهوم روح یا جوهر ثابت) جدا کرده و آن را به‌عنوان فرایندی زمینه‌مند بازتعریف می‌کند.

درک پارفیت در کتاب **دلایل و اشخاص** هویت شخصی را از منظر تداوم روانی (Psychological Continuity) بررسی می‌کند. او برخلاف دیدگاه‌های سنتی که هویت را به یک جوهر ثابت (مانند روح) وابسته می‌داند، معتقد است که هویت به زنجیره‌ای از ارتباطات روانی، مانند خاطرات، نیت‌ها و باورها وابسته است. پارفیت مفهوم همپوشانی حالات روانی (Psychological Connectedness) را معرفی می‌کند (Parfit, 1984, p. 260)؛ به این معنا که هویت یک فرد به ارتباطات روانی میان لحظات مختلف زندگی‌اش بستگی دارد. برای مثال اگر شخصی خاطره‌ای از کودکی خود را به‌یاد آورد و آن را به تصمیم‌های کنونی‌اش مرتبط کند، این ارتباط روانی حس پیوستگی هویتی را ایجاد می‌کند.

پارفیت برای توضیح این ایده از آزمایش‌های فکری مانند سناریوی «انتقال آگاهی» استفاده می‌کند. فرض کنید ذهن یک فرد (خاطرات، شخصیت و باورهایش) به یک بدن جدید منتقل شود، آیا این فرد همچنان همان شخص است؟ پارفیت استدلال می‌کند که اگر ارتباطات روانی (مانند خاطرات) حفظ شوند، هویت نیز ادامه می‌یابد، حتی اگر بدن تغییر کند. این آزمایش فکری نشان می‌دهد که هویت به روایت‌های روانی وابسته است، نه به تداوم مادی بدن (Parfit, 1984, p. 199-201).

جان لاک در رساله **درباره فهم انسانی** (۱۶۹۰/۱۹۷۵) هویت شخصی را از طریق مفهوم تداوم آگاهی تبیین می‌کند که به‌طور اساسی به حافظه وابسته است. او استدلال می‌کند که هویت یک فرد نه در تداوم مادی بدن یا جوهر متافیزیکی (مانند روح)، بلکه در توانایی به‌یادآوری تجارب گذشته و پیوند آن‌ها با آگاهی کنونی نهفته است (Locke, 1975, p. 302). برای مثال وقتی فردی لحظه‌ای از کودکی خود مانند اولین تجربه بازی در یک پارک را به‌یاد می‌آورد، این خاطره او را به‌عنوان همان شخصی که آن تجربه را زیسته است، باز می‌شناسد. لاک این پیوستگی آگاهی را مانند نخ نامرئی توصیف می‌کند که لحظات پراکنده زندگی را به هم متصل کرده و حس هویت شخصی را ایجاد می‌کند. این دیدگاه، هویت را از قلمرو متافیزیک سنتی جدا کرده و آن را به‌عنوان فرایندی روان‌شناختی بازتعریف می‌کند که در تجربه‌های ذهنی و حافظه‌ای ریشه دارد.

دیدگاه لاک با تأکید بر حافظه به عنوان پایه هویت، زمینه‌ای برای نظریه‌های روایی بعدی فراهم کرد، اما محدودیت‌هایی را نیز در مواجهه با گسست‌های آگاهی، مانند بیماری‌هایی چون آلزایمر یا فراموشی آشکار ساخت. در چنین مواردی اگر فرد نتواند خاطرات گذشته خود را به یاد آورد، آیا هویت او از بین می‌رود؟ لاک پاسخ روشنی به این پرسش ارائه نمی‌دهد، اما اشاره می‌کند که هویت شخصی به آگاهی از خود در زمان حال وابسته است، حتی اگر این آگاهی از طریق بازسازی‌های غیرمستقیم یا تعاملات اجتماعی تقویت شود. این محدودیت پیوند نظریه لاک با چارچوب عصب‌شناختی داماسیو را برجسته می‌کند؛ زیرا سازوکارهای عصبی شرح داده شده در بخش ۱-۲ می‌توانند مکانیزمی زیستی برای تداوم آگاهی لاک ارائه دهند، اما همچنان پرسش‌هایی درباره کیفیت‌های سوژکتیو و زمینه‌مند هویت باقی می‌ماند.

۲-۲. از روایت فلسفی به سازه عصبی: بازخوانی هویت روایی در پرتو نظریه داماسیو

ذهن

همان‌طور که در بخش ۱ توضیح داده شد، هویت روایی داماسیو به عنوان محصول آگاهی گسترده تعریف می‌شود که از یکپارچگی عصبی خاطرات در مغز شکل می‌گیرد. این چارچوب زیستی، با تأکید بر فرایندهای عصبی، امکان مقایسه‌ای مستقیم با نظریه‌های فلسفی ریکور، پاریت و لاک را فراهم می‌کند. این دیدگاه داماسیو با نظریه ریکور همخوانی دارد؛ زیرا هر دو بر فرایند روایت‌سازی تأکید دارند؛ درحالی‌که ریکور هویت را از طریق داستان‌سرایی اجتماعی و فرهنگی تبیین می‌کند. داماسیو مکانیزم زیستی این فرایند را روشن می‌کند؛ برای مثال درحالی‌که ریکور بر چگونگی شکل‌گیری هویت از طریق گفت‌وگوهای اجتماعی مانند تعریف خود در قالب نقش‌های خانوادگی در فرهنگ‌های جمع‌گرا تأکید دارد، داماسیو نشان می‌دهد که این روایت‌ها از طریق پردازش عصبی خاطرات به یک حس پیوستگی تبدیل می‌شوند. این همخوانی چارچوب داماسیو را به عنوان یک پل زیستی برای نظریه‌های روایی تقویت می‌کند، اما محدودیت آن در توجه کمتر به جنبه‌های اجتماعی و اخلاقی هویت را نیز برجسته می‌کند.

با این حال رویکرد داماسیو در تبیین جنبه‌های کیفی و زمینه‌مند هویت مانند تأثیر فرهنگ‌های جمع‌گرا که در جوامع شرقی رایج است ناکافی است. در این فرهنگ‌ها هویت ممکن است به شدت تحت تأثیر داستان‌های خانوادگی یا نقش‌های اجتماعی باشد که از طریق تعاملات روزمره شکل می‌گیرند و فراتر از فرایندهای عصبی‌اند. عصب‌شناسی فرهنگی پلی بالقوه برای این شکاف فراهم می‌کند. پژوهش‌هایی مانند هان و نورتهوف نشان می‌دهند که ارزش‌های فرهنگی مانند

جمع‌گرایی در جوامع شرقی، فعالیت عصبی در کورتکس پیش‌پیشانی میانی را تعدیل می‌کنند و پردازش‌های مرتبط با خود را شکل می‌دهند (Han & Northoff, 2008, p. 648). این نشان می‌دهد که هویت از تعامل میان مکانیزم‌های عصبی و زمینه‌های فرهنگی پدید می‌آید، جایی که روایت‌های اجتماعی به‌طور فعال عملکرد مغز را شکل می‌دهند. از منظر فلسفی، زهاوی (۲۰۱۴) با تأکید بر خود رابطه‌مند، استدلال می‌کند که هویت از طریق تعاملات بیناسوبژکتیو ساخته می‌شود و به‌طور کامل به فرایندهای عصبی قابل تقلیل نیست. با این حال چالش باقی می‌ماند: آیا می‌توان توضیحات عصبی و اجتماعی را به‌طور کامل یکپارچه کرد؟ یا تجربه کیفی هویت فرهنگی فراتر از تبیین زیستی است؟ این تفاوت، پرسشی فلسفی را مطرح می‌کند: آیا هویت می‌تواند به فعالیت‌های عصبی تقلیل یابد، یا باید آن را در شبکه‌ای از روابط انسانی و معانی فرهنگی فهمید؟ فلسفه پدیدارشناختی مرلو-پونتی این شکاف را پر می‌کند؛ زیرا هویت را در بدن‌مندی (Embodiment) ریشه‌دار می‌بیند.

با پرافت، هویت روایی داماسیو از طریق وابستگی به حافظه و تداوم روانی همخوانی دارد. آگاهی گسترده داماسیو که بر یکپارچگی خاطرات اپیزودیک تکیه دارد، با مفهوم همپوشانی حالات روانی پرافت هم‌راستاست (برای جزئیات آزمایش‌های فکری، به ۱-۲ مراجعه شود). شواهد عصب‌شناختی مانند تأثیر آسیب‌های کورتکس پیش‌پیشانی بر حس تداوم هویت، این همخوانی را تقویت می‌کنند (Stuss & Levine, 2002, p. 405)، اما سناریوهای فرضی پرافت مدل مغزمحور داماسیو را به چالش می‌کشند. فرضیه ذهن گسترده کلارک و چالمرز پیشنهاد می‌کند که فرایندهای شناختی، از جمله آن‌هایی که هویت را پشتیبانی می‌کنند، می‌توانند به سیستم‌های خارجی مانند رابط‌های فناوری یا شبکه‌های اجتماعی گسترش یابند و امکان تداوم هویت در بسترهای غیرزیستی را فراهم کنند (Clark & Chalmers, 1998, p. 7). پژوهش‌های نوظهور در زمینه رابط‌های مغز و کامپیوتر مانند تلاش‌های ماسک برای یکپارچه‌سازی شناخت انسانی با سیستم‌های مصنوعی نشان می‌دهند که تداوم جزئی هویت ممکن است امکان‌پذیر باشد، اما حس سوبژکتیو «چگونه‌بودن» همچنان از دسترس خارج است (Musk, 2019). این پرسش که به کیفیت‌های ذهنی (Qualia) اشاره دارد نشان می‌دهد که هویت ممکن است فراتر از فرایندهای عصبی باشد.

نزدیک‌ترین همخوانی داماسیو با لاک در تأکید بر حافظه به‌عنوان پایه تداوم آگاهی است. لاک معتقد است که حافظه لحظات زندگی را به هم متصل می‌کند؛ مانند نخ‌های پراکنده را به یک گردنبند تبدیل می‌کند. داماسیو این ایده را با چارچوب زیستی خود پشتیبانی می‌کند، اما

پرسش لاک درباره گسست‌های حافظه همچنان چالش‌برانگیز است: اگر فردی به دلیل بیماری خاطراتش را از دست بدهد، آیا هویتش از بین می‌رود؟ گالاگر استدلال می‌کند که خودآگاهی بدنی که از یکپارچگی حس حرکتی در قشرهای حس حرکتی مغز سرچشمه می‌گیرد، یک خود حداقلی را شکل می‌دهد که زیربنای هویت روایی است (Gallagher, 2005, p. 73). این خود حداقلی که پیش از روایت‌سازی عمل می‌کند نشان می‌دهد که هویت ممکن است حتی در نبود حافظه کامل، از طریق بدن‌مندی و تعاملات اجتماعی تداوم یابد. این نشان می‌دهد که هویت ممکن است در لایه‌های پیش‌حافظه‌ای ریشه داشته باشد.

درست است که داماسیو با افزودن بُعد عصب‌شناختی، نظریه‌های روایی را غنی می‌کند، اما نمی‌تواند پیچیدگی‌های کیفی هویت را به‌طور کامل تبیین کند. هویت به مثابه یک پروژه وجودی، در تقاطع ذهن، بدن و جهان اجتماعی شکل می‌گیرد. این دیدگاه که با فلسفه پدیدارشناختی و اگزیستانسیال هم‌راستاست، ضرورت چارچوبی میان‌رشته‌ای را برجسته می‌کند؛ چارچوبی که عصب‌شناسی را با روایت‌های اجتماعی و تجربه زیسته ادغام کند تا هویت را به‌عنوان پدیده‌ای چندبعدی، در حال شدن و عمیقاً انسانی فهم کند.

۳. هویت روایی در افق زیست و سوژکتیویته: تأملی میان‌رشته‌ای در باب خود

با توجه به نقد محدودیت‌های رویکرد عصب‌شناختی داماسیو در بخش ۲-۲ و تحلیل دیدگاه‌های فلسفی هویت در بخش ۲، این بخش چارچوبی میان‌رشته‌ای ارائه می‌دهد که عصب‌شناسی و فلسفه را برای تبیین ابعاد چندلایه هویت روایی تلفیق می‌کند. هویت روایی به مثابه مفهومی میان‌رشته‌ای در تقاطع عصب‌شناسی و فلسفه ذهن چارچوبی نوآورانه برای تبیین تداوم و یکپارچگی هویت شخصی ارائه می‌دهد. این سازه که از بازسازی روایی تجارب مبتنی بر حافظه شکل می‌گیرد، نه تنها به فرایندهای زیستی مغز وابسته است، بلکه پرسش‌های بنیادین فلسفی درباره چیستی خود، سوژکتیویته و پیوستگی وجودی را در بستری چندلایه بازتاب می‌دهد. داماسیو هویت روایی را محصول آگاهی گسترده می‌داند که از یکپارچگی عصبی خاطرات اپیزودیک و معنایی در کورتکس پیش‌پیشانی پدید می‌آید. این دیدگاه عصب‌شناختی که هویت را به‌عنوان یک سازه عصبی-روایی معرفی می‌کند، در گفت‌وگو با چارچوب‌های فلسفی، از جمله آرای پل ریکور، درک پاریت، نقدهای غیرکاهش‌گرای توماس نگل و دیوید چالمرز و همچنین دیدگاه پدیدارشناختی موریس مرلو-پونتی، افق‌های تفسیری تازه‌ای برای فهم ابعاد پیچیده هویت شخصی

می‌گشاید. این بررسی با تکیه بر شواهد عصب‌شناختی و تأملات فلسفی، به کاوش در این پیوندها می‌پردازد. توانایی رویکرد داماسیو در پاسخ به پرسش‌های متافیزیکی تداوم هویت را ارزیابی می‌کند و با بسط تفسیرهای هستی‌شناختی و پدیدارشناختی، محدودیت‌های آن در تبیین ابعاد کیفی، سوژکتیو و زمینه‌مند هویت را تحلیل می‌کند.

۳-۱. بازسازی وجودی خود: روایت‌سازی هویتی در تقاطع بدن‌مندی و فرهنگ

برخلاف دیدگاه‌های کلاسیک مانند لاک در بخش ۲-۱ که هویت را به تداوم حافظه وابسته می‌دانند، این زیربخش هویت روایی را از منظر بدن‌مندی و روایت‌سازی بیناسوژکتیو بررسی می‌کند. هویت روایی در هسته خود، فرایندی است که از طریق آن فرد تجارب پراکنده زندگی را به یک کل منسجم پیوند می‌دهد، مانند بافنده‌ای که از تاروپود خاطرات و معانی، پارچه‌ای برای خود می‌بافد. با توجه به چارچوب ریکور، هویت خودی - متمایز از هویت مشابهت که بر تداوم مادی تکیه دارد - به بازسازی روایی تجارب در بستر زمان وابسته است. این بازسازی که ریکور آن را داستان‌سرایی می‌نامد، نه تنها به حافظه، بلکه به تعاملات زبانی، فرهنگی و اجتماعی گره خورده است. هویت در این معنا، پروژه‌ای پویا و بیناسوژکتیو است که در گفت‌وگو با دیگری، در بستر روایت‌های مشترک و بازتاب‌های اخلاقی شکل می‌گیرد. فرد به مثابه یک راوی، داستان زندگی خود را در جهانی از معانی فرهنگی و روابط انسانی بازگو و بازآفرینی می‌کند؛ فرایندی که هویت را از یک جوهر ثابت به یک شدن مداوم تبدیل می‌کند.

این دیدگاه پرسش‌های عمیقی درباره سوژکتیویته برمی‌انگیزد: آیا هویت صرفاً داستانی است که ما برای خود می‌سازیم، یا ریشه در لایه‌های پیش‌اروایی وجود، مانند تجربه زیسته بدن‌مند دارد؟ مرلو-پونتی استدلال می‌کند که هویت پیش از هر بازنمایی روایی، در حضور بدنی در جهان ریشه دارد. بدن به مثابه بستر تجربه، نه تنها واسطه تعامل با جهان است، بلکه خود منبعی برای معنا و هویت است. این بدن‌مندی، حس پیش‌تأملی پیوستگی را شکل می‌دهد که روایت‌های هویتی بر آن بنا می‌شوند. برای مثال حس حضور در لحظه، مانند تجربه لمس یک شیء یا حرکت در فضا، پیش از هر داستان‌سرایی، خود را به عنوان یک من زنده و پیوسته آشکار می‌کند. رویکرد استعلایی نیز بر نقش فعال و غیرقابل حذف سوژه در شکل‌دهی به تجربه تأکید دارد. هوسرل (۱۹۸۲/۱۹۱۳) این ایده را با مفهوم «آگاهی متعالی» بسط می‌دهد و سوژه را نه تنها شرط تجربه، بلکه بنیان پدیدار شدن جهان می‌داند. این لایه پیش‌اروایی که ریکور کمتر به آن می‌پردازد، نشان می‌دهد که هویت نه تنها در گفت‌وگوهای اجتماعی، بلکه در زیستن عینی بدن در جهان معنا می‌یابد. برای نمونه

بیماران مبتلا به زوال عقل ممکن است خاطرات صریح خود را از دست بدهند، اما از طریق عادات بدنی، مانند راه رفتن یا تعامل با محیط آشنا، حس خود را حفظ می‌کنند (Kontos, 2005, p. 557). این نشان می‌دهد که هویت نه تنها محصول روایت است، بلکه عمیقاً در وجود بدنی ریشه دارد و لایه‌ای پیش‌اروایی را به هویت روایی می‌افزاید.

در ادامه این تأمل، پارفیت هویت را از منظری روان‌شناختی بازتعریف می‌کند؛ جایی که تداوم روانی محوریت می‌یابد. پارفیت با رد یک خود متافیزیکی ثابت، هویت را به شبکه‌ای از ارتباطات روانی، مانند حافظه، نیت‌ها و باورها، وابسته می‌داند. این ارتباطات که از طریق همپوشانی حالات روانی پیوستگی می‌یابند، هویت را به فرایندی سیال و نسبی تبدیل می‌کنند (Parfit, 1984, pp. 211-205). آزمایش‌های فکری پارفیت مانند انتقال آگاهی به بدنی دیگر نشان می‌دهند که هویت می‌تواند بدون تداوم مادی ادامه یابد و بنابراین به روایت‌های روانی وابسته است. این سیالیت اگرچه رهایی‌بخش است، پرسش‌هایی درباره حس عمیق سوژکتیو پیوستگی برمی‌انگیزد: چگونه می‌توان این حس را که فراتر از حافظه یا نیت‌های آگاهانه به نظر می‌رسد تبیین کرد؟ آیا این حس به تجربه پیش‌اروایی بدن یا تعاملات اجتماعی گره خورده است؟ نگل استدلال می‌کند که کیفیت‌های ذهنی (کوالیا) مانند حس سوژکتیو بودن، به فرایندهای مادی قابل تقلیل نیستند. کوالیا به تجربیات کیفی آگاهی مانند احساس شادی، درد، یا ادراک رنگ اشاره دارد که دارای ویژگی‌های بیان‌ناپذیری و شخصی بودن هستند و نمی‌توان آن‌ها را به‌طور کامل با زبان عینی یا الگوهای عصبی تبیین کرد. کیفیت‌های پدیداری (qualia) مانند تجربه ادراک یک ملودی یا احساس گرما، تنها از منظر اول‌شخص قابل دسترسی‌اند و نمی‌توانند به الگوهای عصبی فروکاهیده شوند (Jackson, 1982). به همین ترتیب چالمرز به «مسئله دشوار» آگاهی اشاره می‌کند که پرسش بنیادین را مطرح می‌سازد: چگونه فرایندهای مغزی به تجربیات سوژکتیو، مانند حس پیوستگی در هویت روایی منجر می‌شوند؟ حتی اگر همبستگی‌های عصبی آگاهی (NCC) شناسایی شوند، تبیین چگونگی ظهور کوالیا از فعالیت‌های نوروئی همچنان ناممکن است که این امر محدودیت رویکردهای کاهش‌گرا را در توضیح حس عمیق خودی نشان می‌دهد (Chalmers, 1995, p. 202). این نقد غیرکاهش‌گرا نشان می‌دهد که هویت به‌عنوان یک پدیده سوژکتیو ممکن است فراتر از ارتباطات روانی، در لایه‌های عمیق‌تر وجودی ریشه داشته باشد. برای مثال تجربه شادی یا درد در رویدادهای مهم زندگی به حس خودی کمک می‌کند که حتی بدون خاطرات خاص ادامه می‌یابد و این نشان‌دهنده بُعدی کیفی است که مکمل چارچوب روانی پارفیت است.

این پرسش‌ها ما را به‌سوی چارچوب عصب‌شناختی آنتونیو داماسیو هدایت می‌کنند. این

چارچوب زیستی، فرایند هویت روایی را از قلمرو انتزاعی به حوزه‌ای تجربی می‌کشاند. بااین حال تأکید داماسیو بر فرایندهای عصبی، توانایی این چارچوب را در تبیین ابعاد کیفی و سوژکتیو هویت مانند حس حضور در لحظه یا معنای فرهنگی روایت‌ها، محدود می‌کند.

۳-۲. هویت در شبکه زیست و معنا: پیوند عصب‌شناسی، روایت و تجربه زیسته

با تکیه بر تحلیل‌های پدیدارشناختی و روایی بخش ۳-۱ و نقد محدودیت‌های عصب‌شناختی داماسیو در بخش ۲-۲، این زیربخش با بررسی پیوندهای میان عصب‌شناسی و فلسفه، به پرسش‌های متافیزیکی تداوم هویت می‌پردازد؛ پرسش‌هایی که در تقاطع این دو حوزه معنایی تازه می‌یابند. پارفیت با رد یک خود ثابت، تداوم هویت را به ارتباطات روانی وابسته می‌داند؛ ارتباطاتی که از طریق حافظه و آگاهی پیوستگی می‌یابند. داماسیو این ایده را از منظری زیستی غنی می‌کند؛ زیرا آگاهی گسترده با تکیه بر پردازش عصبی خاطرات در کورتکس پیش‌پیشانی، تداوم روانی را از طریق روایت‌های زندگی ممکن می‌سازد. شواهد عصب‌شناختی مانند پژوهش استوس و لوین نشان می‌دهند که آسیب‌های کورتکس پیش‌پیشانی می‌توانند حس پیوستگی هویتی را مختل کنند که با نقد پارفیت به یک خود متافیزیکی هم‌راستا است (Stuss & Levine, 2002, p. 405). این همپوشانی نشان می‌دهد که هویت به مثابه یک فرایند روایی می‌تواند بدون فرض یک جوهر ثابت تداوم یابد، اما پرسش‌های عمیق‌تری درباره ماهیت این تداوم برمی‌انگیزد.

پارفیت با آزمایش‌های فکری، امکان تداوم روانی بدون بستر مادی را بررسی می‌کند. در مقابل، هویت روایی داماسیو به شدت به سازوکارهای عصبی وابسته است که توانایی آن را برای پاسخ به این سناریوهای فرضی محدود می‌کند. این وابستگی پرسش‌هایی را درباره چیستی هویت در نبود بستر زیستی برمی‌انگیزد: آیا هویت می‌تواند فراتر از مغز، در یک شبکه غیرمادی از ارتباطات روانی ادامه یابد؟ نگل این پرسش را با تأکید بر کیفیت‌های ذهنی تعمیق می‌بخشد؛ زیرا حس سوژکتیو بودن را غیرقابل تقلیل به فرایندهای فیزیکی می‌داند. مرلو-پوتی این تحلیل را با مفهوم بدن‌مندی تکمیل می‌کند. بدن به مثابه واسطه تجربه، حس پیوستگی را پیش از هر روایت عصبی یا روانی ممکن می‌سازد؛ لایه‌ای که چارچوب داماسیو کمتر به آن توجه دارد. نظریه‌های ظهورگرا آگاهی و به تبع هویت را به عنوان پدیده‌ای نوظهور از تعاملات پیچیده مغزی می‌بینند که ویژگی‌هایی فراتر از مجموع اجزای تشکیل‌دهنده خود دارند (Wong & O'Connor, 2005). این دیدگاه به دو شکل ظهور ضعیف و ظهور قوی تقسیم می‌شود. در پاسخ به پرسش فوق، دیدگاه پارفیت پیشنهاد می‌کند که تداوم روانی به صورت نظری می‌تواند در یک بستر غیرزیستی، مانند

آگاهی دیجیتالی ادامه یابد؛ به شرطی که خاطرات و حالات نیت‌مند حفظ شوند (Parfit, 1984, p. 279). با این حال موضع غیرکاهش‌گرای نگل نشان می‌دهد که حس سوبژکتیو «بودن» ممکن است به زمینه‌ای زیسته و بدن‌مند وابسته باشد؛ زیرا بدن بستری پیش‌تأملی فراهم می‌کند که انتقال صرف اطلاعات ممکن است فاقد آن باشد (Nagel, 1974). این پاسخ تا حدی پرسش را روشن می‌کند و نشان می‌دهد، درحالی‌که تداوم روانی در نظریه ممکن است، جوهره سوبژکتیو هویت احتمالاً به بدن‌مندی وابسته است.

دیدگاه جان لاک درباره تداوم آگاهی از طریق حافظه با چارچوب عصب‌شناختی داماسیو همگرایی قابل توجهی دارد؛ زیرا هر دو بر نقش حافظه اپیزودیک در پیوند لحظات زندگی به یک روایت منسجم تأکید می‌کنند. پژوهش‌های عصب‌شناختی مانند تلاش‌های کریک (۱۹۹۴) برای شناسایی قرینه‌های عصبی آگاهی (NCC) نشان می‌دهند که فعالیت کورتکس پیش‌پیشانی و هیپوکامپ، مکانیزمی زیستی برای فرایندهای حافظه‌ای لاک فراهم می‌کند که حس پیوستگی هویتی را ممکن می‌سازد. با این حال تأکید لاک بر حافظه، مانند مدل داماسیو در تبیین کیفیت‌های سوبژکتیو هویت، مانند حس بیان‌ناپذیر و شخصی تجربه‌های آگاهانه (کوالیا)، ناکام می‌ماند. چالمرز (۱۹۹۵) با طرح مسئله دشوار آگاهی استدلال می‌کند که حتی تبیین کامل کارکردهای شناختی مانند حافظه، نمی‌تواند توضیح دهد که چگونه این فرایندها به تجربه‌های سوبژکتیو - مانند احساس وحدت در روایت هویتی - منجر می‌شوند. این واگرایی نشان می‌دهد که هویت روایی، فراتر از پیوندهای حافظه‌ای که لاک و داماسیو بر آن تأکید دارند، نیازمند در نظر گرفتن جنبه‌های پدیداری است که در تجربه‌های اول‌شخص ریشه دارند.

این محدودیت‌ها ضرورت یک چارچوب میان‌رشته‌ای را برجسته می‌کنند؛ چارچوبی که عصب‌شناسی را با فلسفه روایی و پدیدارشناختی ادغام کند. هویت روایی، فراتر از یک سازه عصبی، در جهانی از معانی، روابط و تجارب بدن‌مند شکل می‌گیرد. ریکور این بُعد را با تأکید بر نقش فرهنگ و دیگری در روایت‌سازی هویت روشن می‌کند. هویت در این معنا، نه تنها در مغز، بلکه در گفتگوهای اجتماعی و زمینه‌های فرهنگی حاصل می‌شود. برای مثال در فرهنگ‌های جمع‌گرا مانند جامعه ایرانی، هویت اغلب از طریق روایت‌های جمعی تعریف می‌شود که فرایندهای عصبی به‌تنهایی نمی‌توانند به‌طور کامل آن را توضیح دهند؛ چنان‌که پژوهش‌های عصب‌شناسی فرهنگی، از جمله مطالعه هان و نورتهوف نیز نشان داده‌اند که ارزش‌های جمع‌گرا مانند آنچه در جوامع شرقی رایج است، فعال‌سازی متفاوتی در کورتکس پیش‌پیشانی میانی ایجاد می‌کنند؛ به‌طوری‌که افراد در این فرهنگ‌ها دیگران اجتماعی را در پردازش هویت خود ادغام

می‌کنند؛ برخلاف تأکید بر استقلال در فرهنگ‌های فردگرا (Han & Northoff, 2008, p. 646). این شواهد، فرض زیرساخت‌های عصبی جهانی در مدل داماسیو را به چالش می‌کشد؛ زیرا اعمال فرهنگی مکرر مانند داستان‌سرایی جمعی، عملکرد مغز را بازسازی می‌کنند. نادیده‌گرفتن این تفاوت‌ها خطر تعصب قوم‌محور را در توضیحات عصب‌شناختی به همراه دارد؛ جایی که پارادایم‌های فردگرای غربی ممکن است نتوانند تعهدات اجتماعی نهفته در روایت‌های هویتی فرهنگ‌های جمع‌گرا را به‌طور کامل ثبت کنند. چالمرز این تحلیل را با تأکید بر مسئله دشوار آگاهی تکمیل می‌کند؛ زیرا تجربه سوژکتیو هویت را به‌عنوان یک پدیده غیرقابل تقلیل معرفی می‌کند (Chalmers, 1996). از این رو با تکیه بر آرای ریکور در پاسخ به این پرسش که آیا هویت می‌تواند به فعالیت‌های عصبی تقلیل یابد یا باید در شبکه‌ای از روابط انسانی و معانی فرهنگی فهمیده شود می‌توان گفت که هویت از طریق روایت‌های اجتماعی به‌صورت مشترک ساخته می‌شود و معنای شخصی را از زمینه‌های فرهنگی به‌دست می‌آورد.

این امر نشان می‌دهد که هویت غیرقابل تقلیل به فعالیت‌های عصبی است و نیازمند زمینه‌ای رابطه‌ای و فرهنگی برای فهم کامل است. هویت روایی در این افق میان‌رشته‌ای به‌مثابه یک پروژه وجودی ظاهر می‌شود. این پروژه که فرد را به‌عنوان یک راوی در جهانی از دیگران قرار می‌دهد، نه تنها به بازسازی خاطرات، بلکه به خلق معانی در بستر روابط انسانی وابسته است. مرلو-پونتی این دیدگاه را با تأکید بر بدن‌مندی غنی می‌کند؛ زیرا بدن را به‌عنوان بستری برای تجربه و معنا معرفی می‌کند که هویت را پیش از هر روایت، در زیستن عینی انسان در جهان امکان‌پذیر می‌سازد. نگل و چالمرز با نقدهای غیرکاهش‌گرا، این چارچوب را تعمیق می‌بخشند. این پیوندها نشان می‌دهند که هویت به‌عنوان یک پدیده چندبعدی، نیازمند رویکردی است که عصب‌شناسی را با تأملات فلسفی در هم بیامیزد. این تحلیل‌های میان‌رشته‌ای زمینه را برای بررسی عمیق‌تر محدودیت‌های عصب‌شناختی و نقش کیفیت‌های سوژکتیو در هویت روایی در زیربخش بعدی فراهم می‌کنند.

۳-۳. فراسوی سازوکارهای عصبی: کاوش کیفیت‌های وجودی و سوژکتیو هویت روایی

با توجه به پیوندهای زیستی-فلسفی بررسی شده در ۲-۳ و محدودیت‌های رویکرد عصب‌شناختی مطرح شده در ۱-۳، این زیربخش با نقد ابعاد کیفی و سوژکتیو هویت، چارچوبی تلفیقی برای فهم چندلایه هویت روایی پیشنهاد می‌دهد. چارچوب عصب‌شناختی آنتونیو داماسیو، درک ما را از

تداوم هویت عمیقاً غنی کرده است. با این حال این رویکرد، با وجود قدرت توضیحی‌اش در تبیین فرایندهای زیستی، در برابر ابعاد کیفی و سوژکتیو هویت مانند تجربه زیسته، حس پیوستگی وجودی و معنای عمیقاً شخصی هویت، با محدودیت‌هایی مواجه می‌شود. این محدودیت‌ها هنگامی که در پرتو نقدهای غیرکاهش‌گرای فلسفی و دیدگاه‌های پدیدارشناختی بررسی می‌شوند، آشکارتر می‌گردند و ضرورت یک چارچوب میان‌رشته‌ای برای فهم هویت به مثابه پدیده‌ای چندلایه را برجسته می‌کنند.

۳-۳-۱. نقدها و محدودیت‌ها

همان‌طور که پیشتر بحث شد، نگل و چالمرز بر غیرقابل تقلیل بودن تجربه تأکید می‌کنند: کیفیت‌های ذهنی، یا کوالیا، از منظر اول‌شخص به توضیحات عینی یا فرایندهای عصبی قابل تقلیل نیستند. داماسیو مکانیزمی برای بازسازی هویت از طریق سازمان‌دهی روایی در کورتکس پیش‌پیشانی ارائه می‌دهد، اما این مکانیزم به چگونگی احساس شدن این روایت‌ها، یا کیفیت سوژکتیو تجربه «خودبودن»، کمتر می‌پردازد. چالمرز (۲۰۱۰) استدلال می‌کند که حتی تبیین کامل فرایندهای مغزی نمی‌تواند کیفیت سوژکتیو، مانند تجربه دیدن رنگ قرمز را توضیح دهد. این کیفیت‌های سوژکتیو، یا کوالیا که شامل تجربیات بیان‌ناپذیر و شخصی مانند حس لذت، درد، یا درک یک ملودی هستند، حس یکپارچگی هویتی را شکل می‌دهند که در گزارش‌های درون‌نگرانه به صورت وحدت احساس شده، توصیف می‌شود. برای مثال حس خام عاملیت شخصی - درک شهودی از خود به عنوان کنشگری فعال که در لحظه تصمیم می‌گیرد و عمل می‌کند - یا احساس جهت‌مندی در مسیر زندگی که روایت شخصی فرد را به عنوان یک کل پیوسته معنا می‌بخشد، از توضیحات مکانیکی فعالیت‌های عصبی فراتر می‌روند. این ویژگی‌ها که در برابر کمی‌سازی عصبی مقاومت می‌کنند، نشان‌دهنده شکافی پدیدارشناختی هستند که مدل‌های زیستی مانند چارچوب داماسیو نمی‌توانند به طور کامل آن را پر کنند (نگل، ۱۹۷۴). چالمرز (۱۹۹۶) با طرح مسئله دشوار آگاهی، پرسش بنیادینی را مطرح می‌کند: چگونه فرایندهای مغزی به تجربیات سوژکتیو مانند حس پیوستگی در هویت روایی منجر می‌شوند؟ حتی با شناسایی همبستگی‌های عصبی آگاهی (NCC)، علوم اعصاب نمی‌توانند چگونگی ظهور این کیفیت‌های پدیداری از فعالیت‌های نورونی را تبیین کنند؛ محدودیتی که مدل داماسیو را در برابر توضیح جوهره سوژکتیو هویت ناکام می‌گذارد. این «شکاف تبیینی» نشان‌دهنده محدودیت روش‌های تقلیل‌گرا در دسترسی به محتوای اول‌شخص آگاهی است. برای مثال حس یکپارچگی هویتی که

فرد در مواجهه با تغییرات عمیق زندگی حفظ می‌کند، فراتر از بازنمایی‌های عصبی به‌نظر می‌رسد و در تجربه زیسته‌ای ریشه دارد که نگل آن را غیرقابل تقلیل می‌داند (Nagel, 1974, p. 437). این تحلیل نشان می‌دهد که کیفیت‌های ذهنی ممکن است نیازمند چارچوب‌های فراتر از علوم طبیعی باشند.

مرلوپونتی این شکاف را از منظری پدیدارشناختی پر می‌کند و استدلال می‌کند که بدن نه تنها بستری برای فرایندهای عصبی است، بلکه خود عاملی فعال در شکل‌گیری تجربه زیسته و هویت است. بدن‌مندی به مثابه شیوه بودن ما در جهان، هویت را از طریق تعاملات بدنی با محیط، پیش از هرگونه بازنمایی روایی، شکل می‌دهد. تحلیل‌های پدیدارشناختی با تمرکز بر تجربه‌های اول‌شخص، آگاهی را از منظر رابطه پویای سوژه با جهان بررسی می‌کنند. برای مثال تجربه ادراک یک منظره نه تنها به فعالیت قشر بینایی وابسته است، بلکه به زمینه فرهنگی، بدنی و تاریخی سوژه نیز بستگی دارد. برای مثال تجربه بیماری مزمن، مانند افسردگی شدید یا مولتیپل اسکلروزیس (MS)، می‌تواند حس هویت را از طریق تغییر در بدن‌مندی مختل کند؛ چنان‌که فن در مایده نشان می‌دهد: بیماری مزمن نه تنها روایت‌های هویتی را از طریق اختلال در حافظه یا آگاهی تغییر می‌دهد، بلکه به عنوان فعالیتی تحول‌آفرین، بیمار را به یادگیری فعال برای ادغام محدودیت‌ها در زندگی وامی‌دارد؛ فرایندی که با تمایز میان بدن فیزیکی (Körper) و بدن زیسته (Leib) همراه است (Van der Meide, 2025, p. 180). این تحلیل که فراتر از چارچوب عصبی داماسیو می‌رود، نشان می‌دهد که هویت روایی نه تنها از خاطرات یا فرایندهای شناختی، بلکه از شیوه تجسم‌یافتگی ما در جهان سرچشمه می‌گیرد.

این محدودیت‌ها در مقایسه با دیدگاه ریکور نیز آشکار می‌شوند. ریکور هویت را محصولی از تعاملات میان‌فردی، بازتاب‌های اخلاقی و زمینه‌های فرهنگی می‌بیند؛ جایی که روایت‌های هویتی در گفتگو با دیگران بافته می‌شوند. در مقابل، داماسیو بر فرایندهای درونی و عصبی تمرکز دارد و به نقش فرهنگ، اجتماع، یا تعاملات انسانی در شکل‌گیری هویت کمتر می‌پردازد. برای مثال بیماری‌های مزمن نه تنها هویت فردی را از طریق تجربه بدنی تغییر می‌دهند، بلکه تعاملات اجتماعی فرد را بازتعریف می‌کنند و این بازتعریف در روایت‌های هویتی بازتاب می‌یابد. مطالعات عصب‌شناختی مانند پژوهش نورتوف و برمپوهل (۲۰۰۴)، نقش کورتکس پیش‌پیشانی میانی را در پردازش خودمحور تأیید می‌کنند، اما به تأثیر عوامل اجتماعی یا بدنی بر این فرایندها کمتر توجه دارند. روش‌های علوم شناختی و عصب‌شناختی با وجود پیشرفت‌های چشمگیر در شناسایی قرینه‌های عصبی آگاهی، در ارائه تبیینی جامع از ماهیت آگاهی ناکام مانده‌اند. مطالعات اخیر

(Seth & Bayne, 2022) نشان می‌دهند که هماهنگی نوسانات گاما در شبکه‌های عصبی با حالات آگاهانه هم‌بسته است، اما این همبستگی‌ها نمی‌توانند چگونگی ظهور تجربه‌های سوژکتیو را توضیح دهند. محدودیت‌های روش شناختی علوم شناختی، مانند ناتوانی تکنیک‌های تصویربرداری مغزی (fMRI و EEG) در تبیین مکانیسم‌های علی ظهور تجربه‌های آگاهانه (Dehaene & et al., 2017)، دیدگاه لاک را نیز به چالش می‌کشند؛ زیرا تکیه او بر حافظه به‌عنوان پایه هویت، تجربه‌های سوژکتیو و پیش‌اروایی را نادیده می‌گیرد. رویکرد نوروفنومنولوژی، با تلفیق داده‌های سوم‌شخص و گزارش‌های اول‌شخص، می‌تواند این شکاف را پر کند و چارچوبی جامع‌تر برای فهم هویت روایی ارائه دهد که هم فرایندهای حافظه‌ای لاک و داماسیو و هم کیفیت‌های پدیداری تجربه زیسته را دربرمی‌گیرد. نوروفنومنولوژی با تحلیل گزارش‌های اول‌شخص در کنار داده‌های عصبی، می‌تواند ساختارهای پدیداری تجربه‌های آگاهانه را روشن سازد و شکاف میان داده‌های عینی و سوژکتیو را کاهش دهد (Varela, 1996). نیگل (۲۰۱۲) استدلال می‌کند که روش‌های سوم‌شخص علوم تجربی نمی‌توانند به‌منظر اول‌شخص آگاهی دسترسی یابند.

این محدودیت‌ها، پرسش‌های وجودی عمیقی را برمی‌انگیزند: آیا هویت صرفاً محصول فعالیت‌های عصبی است، یا در تجربه زیسته‌ای ریشه دارد که از بدن، اجتماع و معانی فرهنگی تغذیه می‌کند؟ مرلوپونتی با تأکید بر بدن به‌مثابه «افق پیش‌تأملی» تجربه، پیشنهاد می‌کند که هویت پیش از هر روایت ذهنی، در تعامل بدنی با جهان شکل می‌گیرد. این دیدگاه، هویت را به‌عنوان یک پدیده چندلایه باز می‌شناسد که نمی‌توان آن را به فرایندهای عصبی یا حتی روایت‌های ذهنی محدود کرد. برای مثال تجربه معلولیت، چنان‌که تومبز شرح می‌دهد، نه تنها از طریق محدودیت‌های بدنی، بلکه از طریق بازتعریف هویت در تعامل با جهان اجتماعی شکل می‌گیرد (Toombs, 1993, p. 89). این تحلیل، داماسیو را به چالش می‌کشد تا هویت را نه تنها به‌مثابه یک سازه زیستی، بلکه به‌عنوان یک تجربه وجودی در نظر بگیرد که در تقاطع زیست، بدن و اجتماع معنا می‌یابد.

نتیجه

پژوهش حاضر با رویکردی میان‌رشته‌ای در تقاطع عصب‌شناسی و فلسفه ذهن، کوشید مفهوم هویت روایی را از خلال تحلیل دیدگاه آنتونیو داماسیو و مقایسه آن با نظریه‌های فلسفی پل ریکور، درک پرافت، جان لاک و نیز دیدگاه پدیدارشناختی موریس مرلوپونتی بازخوانی کند. نتایج این

بررسی نشان داد که تبیین داماسیو از «خودزندگی‌نامه‌ای» و نقش آگاهی گسترده در یکپارچه‌سازی خاطرات اپیزودیک و معنایی، چارچوبی عصب‌شناختی برای فهم شکل‌گیری روایت‌های هویتی فراهم می‌آورد که با برخی مؤلفه‌های نظریه‌های فلسفی هویت، از جمله تأکید بر حافظه، تداوم روانی و روایت‌مندی تجربه انسانی، همگرایی‌های قابل توجهی دارد. براساس این همگرایی‌ها، مهم‌ترین دستاورد نظری این پژوهش ارائه چارچوبی تلفیقی برای فهم هویت روایی است که در آن هویت شخصی نه صرفاً به‌عنوان سازه‌ای زیستی یا صرفاً روایتی فلسفی، بلکه به‌مثابه پدیده‌ای چندلایه در تعامل میان سازوکارهای عصبی، حافظه، روایت و تجربه زیسته تبیین می‌شود. بدین ترتیب، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تبیین جامع هویت روایی مستلزم در نظر گرفتن پیوندهای متقابل میان بنیان‌های زیست‌عصبی، ساختارهای روایی ذهن و زمینه‌های تجربه انسانی است.

با این حال تحلیل‌های انجام شده نشان می‌دهد که رویکرد عصب‌شناختی داماسیو، به‌رغم ظرفیت تبیینی قابل توجه در توضیح سازوکارهای زیستی روایت‌سازی هویت، در تبیین کامل ابعاد کیفی، سوژکتیو، بدن‌مند و زمینه‌مند هویت با محدودیت‌هایی مواجه است. نقدهای غیرکاهش‌گرایانه درباره تجربه آگاهی، همراه با تأکید پدیدارشناسی بر بدن‌مندی و تجربه زیسته، نشان می‌دهند که هویت روایی را نمی‌توان صرفاً به همبستگی‌های عصبی فروکاست، بلکه باید آن را در بستر تعامل میان مغز، بدن، روایت‌های اجتماعی و زمینه‌های فرهنگی فهم کرد. از این رو چارچوب میان‌رشته‌ای پیشنهادی این پژوهش می‌تواند چشم‌اندازی تازه برای مطالعات هویت فراهم آورد و امکان گفتگوی نظری میان عصب‌شناسی، پدیدارشناسی و فلسفه روایت را تقویت کند. در عین حال این چارچوب همچنان نیازمند بسط نظری و آزمون‌های تجربی بیشتر است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با بهره‌گیری از رویکردهایی همچون نوروفنومنولوژی و نیز مطالعات تجربی درباره آگاهی، حافظه، بدن‌مندی و زمینه‌های فرهنگی هویت، به بررسی عمیق‌تر تعامل میان ابعاد زیستی و سوژکتیو هویت روایی بپردازند و ظرفیت تبیینی این چارچوب تلفیقی را توسعه دهند.

منابع و مآخذ

۱. کثیرلو، م. (۱۴۰۴). «پی‌جویی دیدگاه ابن‌سینا در ارتباط با مسئله بازنمایی ذهنی در اندیشه فلسفه ذهن معاصر»، *ذهن*، ۲۶ (۴)، ۱۹۱-۱۷۱.
۲. مدنی‌فرد، م.؛ مظاهری، م. و جنت‌پور، ن. (۱۳۹۷). «ارزیابی کارکردهای عصب‌شناختی اجرایی در افراد نوازنده و غیرنوازنده»، *علوم اعصاب شفای خاتم*، ۶ (۲)، ۶۸-۶۰.
۳. نجار، ا.؛ پیرخائفی، ع.؛ معنوی‌پور، د. و نجاتی، و. (۱۴۰۲). «اثربخشی توان‌بخشی عصب‌روان‌شناختی کارکردهای اجرایی بر حافظه دانش‌آموزان»، *تحقیقات علوم رفتاری*، ۲۰ (۳)، ۵۱۳-۵۲۶.
۴. نجاتی، و. (۱۳۸۹). «کارکردهای شناختی-اجرایی قطعه‌پیشانی مغز در سالمندان»، *علوم رفتاری*، ۱۱ (۱)، ۵۹-۶۴.
۵. قرائی‌پور، م.؛ عاطف‌وحید، م. ک.؛ نصر اصفهانی، م. و اصغرنژاد فرید، ع. ا. (۱۳۸۵). «کارکردهای عصب‌روان‌شناختی در اقدام‌کنندگان به خودکشی مبتلا به اختلال افسردگی اساسی»، *روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۴۷ (۴)، ۳۴۶-۳۵۲.
6. Buckner, R. L., Andrews-Hanna, J. R., & Schacter, D. L. (2008). "The brain's default network: Anatomy, function, and relevance to disease", *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1124 (1), 1-38. <https://doi.org/10.1196/annals.1440.011>
7. Chalmers, D. J. (1995). "Facing up to the problem of consciousness", *Journal of Consciousness Studies*, 2(3), 200-219.
8. Chalmers, D. J. (1996). *The conscious mind: In search of a fundamental theory*, Oxford University Press.
9. Chalmers, D. J. (2010). *The character of consciousness*, Oxford University Press.
10. Clark, A., & Chalmers, D. J. (1998). "The extended mind", *Analysis*, 58(1), 7-19. <https://doi.org/10.1093/analys/58.1.7>
11. Crick, F. (1994). "The astonishing hypothesis", *The scientific search for the soul*, Scribner.
12. Crick, F., & Koch, C. (2003). "A framework for consciousness", *Nature Neuroscience*, 6(2), 119-126. <https://doi.org/10.1038/nn0203-119>
13. Dehaene, S., Lau, H., & Kouider, S. (2017). "What is consciousness, and could machines have it?", *Science*, 358(6362), 486-492. <https://doi.org/10.1126/science.aan8871>
14. Damasio, A. (2010). *Self comes to mind: Constructing the conscious brain*, Pantheon Books.
15. Dennett, D. C. (1991). *Consciousness explained*, Little, Brown and Company.
16. Eichenbaum, H., & Cohen, N. J. (2008). *From conditioning to conscious recollection: Memory systems of the brain*. Oxford University Press.
17. Jackson, F. (1982). "Epiphenomenal qualia", *Philosophical Quarterly*, 32(127), 127-136. <https://doi.org/10.2307/2960077>

18. Han, S., & Northoff, G. (2008). "Culture-sensitive neural substrates of human cognition: A transcultural neuroimaging approach", **Nature Reviews Neuroscience**, 9(8), 646–654. <https://doi.org/10.1038/nrn2456>
19. Husserl, E. (1982). **Ideas pertaining to a pure phenomenology and to a phenomenological philosophy: First book** (F. Kersten, Trans.), Kluwer Academic Publishers (Original work published 1913).
20. Gallagher, S. (2005). **How the body shapes the mind**. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199271948.001.0001>
21. Gusnard, D. A., Akbudak, E., Shulman, G. L., & Raichle, M. E. (2001). "Medial prefrontal cortex and self-referential mental activity: Relation to a default mode of brain function", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 98(7), 4259–4264. <https://doi.org/10.1073/pnas.071043098>
22. Kontos, P. C. (2005). "Embodied selfhood in Alzheimer's disease", **Rethinking person-centred care**. *Dementia*, 4(4), 553–570. <https://doi.org/10.1177/1471301205058311>
23. Leube, D. T., Erb, M., Grodd, W., Bartels, M., & Kircher, T. T. J. (2011). "The neural correlates of autobiographical memory: A functional magnetic resonance imaging study", **NeuroImage**, 54(2), 136–145. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2010.08.032>
24. Locke, J. (1975). **An essay concerning human understanding** (P. H. Nidditch, Ed.), Clarendon Press (Original work published 1690).
25. Maguire, E. A., Intraub, H., & Mullally, S. L. (2016). "Scenes, spaces, and memory traces: What does the hippocampus do?", **The Neuroscientist**, 22(5), 432–439. <https://doi.org/10.1177/1073858415608149>
26. Merleau-Ponty, M. (2012). "Phenomenology of perception" (D. A. Landes, Trans.), **Routledge** (Original work published 1945).
27. Musk, E. (2019). "An integrated brain-machine interface platform with thousands of channels", **Journal of Medical Internet Research**, 21(10), e16194. <https://doi.org/10.2196/16194>
28. Nagel, T. (1974). "What is it like to be a bat?", *The Philosophical Review*, 83(4), 435–450. <https://doi.org/10.2307/2183914>
29. Nagel, T. (2012). **Mind and cosmos: Why the materialist neo-Darwinian conception of nature is almost certainly false**, Oxford: University Press.
30. Northoff, G., & Bermpohl, F. (2004). "Cortical midline structures and the self", *Trends in Cognitive Sciences*, 8(3), 102–107. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2004.01.004>
31. O'Connor, T., & Wong, H. Y. (2005). "Emergent properties", In E. N. Zalta (Ed.), *Stanford encyclopedia of philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/properties-emergent/>
32. Parfit, D. (1984). **Reasons and persons**. Oxford University Press.
33. Phelps, E. A., & LeDoux, J. E. (2005). "Contributions of the amygdala to emotion processing: From animal models to human behavior", **Neuron**, 48(2), 175–187. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2005.09.025>
34. Seth, A. K., & Bayne, T. (2022). "Theories of consciousness". **Nature Reviews Neuroscience**, 23(7), 439–452. <https://doi.org/10.1038/s41583-022-00587-4>
35. Ricoeur, P. (1992). **Oneself as another** (K. Blamey, Trans.), University of

Chicago Press.

36. Schacter, D. L., Addis, D. R., & Szpunar, K. K. (2017). "Escaping the past: Contributions of the hippocampus to future thinking and imagination", **Nature Reviews Neuroscience**, 18(11), 657–669. <https://doi.org/10.1038/nrn.2017.108>
37. Stuss, D. T., & Levine, B. (2002). "Adult clinical neuropsychology: Lessons from studies of the frontal lobes". **Annual Review of Psychology**, 53(1), 401–433. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135144>
38. Toombs, S. K. (1993). "The meaning of illness: A phenomenological account of the different perspectives of physician and patient". Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/978-94-011-2630-4>
39. Van der Meide, H. (2025). "Chronic illness as transformative activity", *Medicine, Health Care and Philosophy*, 28(2), 177- 184. <https://doi.org/10.1007/s11019-025-10260-z>
40. Varela, F. J. (1996). "Neurophenomenology: A methodological remedy for the hard problem", **Journal of Consciousness Studies**, 3(4), 330–349
41. Zahavi, D. (2014). **Self and other: Exploring subjectivity, empathy, and shame**. Oxford University Press.

